

kozatosan kiterjedt a könyvtárhasználatra is. A kutatások döntő többségét a mai Orosz Állami Könyvtár elődjének szociológiai osztálya végezte (a legnagyobb vizsgálatok évei: 1968, 1973, 1978, 1980), később a munkába bekapcsolódott a mai Orosz Nemzeti Könyvtár jogelődje (1966, 1967, 1968-1978, 1980). A felméréseket az akkori Szovjetunió tagállamaiban (Ukrajna, Észtország, Örményország, Kirgízia) is lefolytatták, majd a hetvenes évektől kezdve a szocialista tábor országaira is kiterjesztették.

A nyolcvanas években bekövetkezett politi-

kai változások után az olvasáskutatásba a két nagy könyvtár mellett fokozatosan bekapcsolódott az Összoroszági Központi Közvélemény-kutató Intézet, az Orosz Állami Gyermekkönyvtár, a Rubakinról elnevezett alapítvány és a Bibliomarket nevű tudományos-módszertani központ. A legutóbbi időkben a kutatók figyelme a speciális olvasói rétegek (olvasási nehézségekkel küzdők, egészségügyi és szociális szempontból hátrányos helyzetűek) felé fordult.

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 135

Információelőállítás, -megjelenítés és-terjesztés

Digitalizálás

08/138

SOMMER, Dorothea: Digitalisierung von Drucken des 17. Jahrhunderts an der Universitäts- und Landesbibliothek Halle. Werkstattbericht zu einem DFG-Projekt der Aktionslinie VD 16/ VD 17 = ABI-Tech. 27.Jg. 2007. 4.no. 236-247.p.

17. századi nyomtatványok digitalizálása a Hallei Egyetemi és Tartományi Könyvtárban. Műhelybeszámoló a DFB által támogatott VD 16/VD 17 projektről

Digitalizálás; Egyetemi könyvtár; Közös katalogizálás; Régi és ritka könyvek; Retrospektív bibliográfia; Támogatás -pénzügyi -állami, hatóság

Az elkövetkező években a könyvtárak számára a legnagyobb kihívás a digitalizált anyagokhoz való hozzáférés megkönnyítése révén egy integrált információs környezet megteremtése

lesz. A széles körű információellátás megvalósítása érdekében az intézmények egyre inkább a tömeges digitalizálás módszeréhez folyamodnak. A tanulmány bevezetést nyújt abba a kísérleti programba, amelyet a hallei Szászország-Anhalt Tartományi és Egyetemi Könyvtár a Német Kutatási Társaság támogatásával hajt végre. A projekt keretében kb. 10 ezer 17. századi német nyomtatványt (összesen mintegy 600 ezer oldalt) két éven belül digitalizálnak. A „Ponickau” gyűjtemény anyagát a 17. századi német nemzeti bibliográfia tárta fel, amelyet a digitális nyomtatványokkal kibővítve 17. századi virtuális könyvtárrá fognak fejleszteni. A tanulmány vizsgálja a „public-private partnership” lehetőségeit is. Bemutatja a digitalizált nyomtatványok használhatóságának növelésére szolgáló megjelenítési és indexelési módszereket, és vizsgálja a projektben részt vevő partnerek közötti munkafolyamatokat. Ismerteti a Virtuális Könyvtár alkalmazási lehetőségeit, amelyek között különböző módszerek szerepelnek metaadatok generálására, állandó azonosítók (URN) alkal-

mázására és a katalógusrekordok automatikus bővítésére a regionális közös könyvtári hálózat (GBV) online forrásaival. Külön figyelmet szentel a minőségbiztosítás kérdéseinek, amelyet a digitalizálási és indexelési folyamat során automatikus és intellektuális kontroll kombinációja biztosít.

(Autoref.)

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

08/139

JONCHERE, Laurent: Des livres électroniques pour les étudiants. Une action de l'Université numérique en Région Bretagne = Bull.Bibl.Fr. 52.tom. 2007. 6.no. 28-33.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Elektronikus könyvek egyetemisták számára. Bretagne ún. „Digitális Egyetem” projektje

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Szolgáltatások használata

72 ezer, felsőfokú tanulmányait végző hallgatót érint az a kezdeményezés, amelyet a franciaországi bretagne-i régió könyvtárai indítottak el: 2005-2006-ban a Közös Dokumentációs Szolgáltatás (SCD) segítségével összeállítottak egy olyan elektronikus könyvtárat, amely a hallgatók munkáját, tanulását, kutatását segíti francia nyelvű elektronikus könyvekkel. A szervezők érzékelték a szegényes francia nyelvű szakirodalmi könyvkereskedelmi kínálatot, ezért döntöttek egy ilyen jellegű szolgáltatás bevezetése mellett.

Először feltérképezték a kiadók rendelkezésre álló anyagát, majd látva, hogy ez sem nyelvben sem minőségben, sem mennyiségben nem fedti le a BA-MA képzések szintjének követelményeit, megpróbálták meggyőzni a kiadókat, hogy ja-

vítsanak kiadói politikájukon, jobban igazodva a kereslet szükségleteihez. Az utolsó mozzanat a kereskedelmi forgalomból kikopott, hiányzó művek feltérképezése volt. Ezeket tételesen, tudományterületenként összegyűjtötték, és valamennyit digitalizáltak. A nagyszabású munkát felmérések, tanulmányok sora előzte meg. A projektet a Bretagne Régió Digitális Egyeteme (UNRB = Université Numérique en Région Bretagne) névvel illették és az internetről a bekapcsolt munkaállomás-pontokról, vagy megfelelő azonosítóval érhető el a hozzá tartozó portálszolgáltatás, amelynek céljait öt pontban foglalták össze:

- 1) A tanítási-tanulási környezet fejlesztése egy intranet hálózat segítségével.
- 2) A tanításhoz-tanuláshoz szükséges különféle szolgáltatások közös fejlesztése és elérhetősége.
- 3) Egy ETUDE nevű portál létrehozása, hogy egy helyen legyen minden oktatási-kutatási információ.
- 4) Ennek kapcsán olyan hálózat létrehozása, ahová bekapcsolhatók az ETUDE eléréséhez szükséges ingyenes munkaállomások.
- 5) A folyamatos fejlesztés érdekében tapasztalatok gyűjtése és elemzése a különböző egyetemi karokon.

Közismert tény, hogy az interneten való megjelenés ma már stratégiai eszköz, lehetőség a nagyobb tömeg eléréséhez és megnyeréséhez, bármiről legyen szó. Ez esetben a minél nagyobb számú nyomtatott dokumentum elektronikus elérhetősége a tét, hiszen az egyetemisták legfiatalabb generációjának megváltoztak a tanulási szokásai: internetfogyasztók ők, más módon tanulnak, kutatnak, használják a könyvtárat. E szükségletekre pedig az oktatásnak és a pedagógiai gyakorlatnak egyaránt válaszolnia kell. A felhasználó szempontjából ugyanis a könyvek elektronikus formában való elérhetőségének előnye nem csak az, hogy bárholnan hozzáférhetőek, hanem mindaz, amit ez a számítógépes forma mint lehetőség magában hordoz. Töreked-

ni kell arra, hogy az interaktivitás olyan szintű legyen, mint a multimédia tartalmak esetében. Ezt vizsgálva a NetLibrary még alul marad a Google Könyvek programjával szemben, amely sokkal mozgalmasabb, sokkal használhatóbb és élvezetesebb. A nehézségek ellenére azonban a program nem csak a hallgatók és a tanárok körében népszerű, hanem 2007-től már az Oktatási Minisztérium is elismerte és a jövő egyik alapprojektjeként tekint rá.

(Pajor Enikő)

08/140

LITVINOVA, Natal'â Nikolaevna: Setevye udalennye resursy v bibliotekah = Bibliotekovedenie. 2007. 6.no. 52-57.p.

Távoli elérésű hálózati források a könyvtárakban

Elektronikus publikáció; Feldolgozó munka

A hálózati távoli források egyre nagyobb szerepet kapnak a könyvtárak tevékenységében. Az oroszországi könyvtárakban ezeket a dokumentumokat mintegy 30 éve használják. A referáló-bibliográfiai adatbázisokhoz a nagykönyvtárak az első kapcsolatokat az 1980-as években létesítették. Több száz könyvtárban azonban a rendszeres használat mindössze néhány éve kezdődött.

A *hálózati távoli források* fogalom olyan forrásokat jelöl, amelyeket az interneten lehet elérni, de nincsenek a könyvtár tulajdonában. Ez azt jelenti, hogy a könyvtár nem tudja ellenőrizni ezeket a forrásokat, szemben azokkal, amelyeket a saját szerverén tárol. Ez a különbség számos elméleti és gyakorlati problémát okoz. A távoli források használata kezdettől fogva nem illeszkedett bele a hagyományos dokumentumok beszerzése-feldolgozása-szolgáltatása folyamatba. Úgy tűnt, mintha a velük folytatott munka a végén kezdődne, azaz az olvasószolgálatban. A há-

lózati források elérését általában az információtechnológiai részleggel, és nem a gyarapítókkal és a katalogizálókkal együttműködve szervezték. Ezért a hálózati forrásokat gyakran szolgáltatásként tartják számon, nem tekintik az állomány részének. Ez a nézet azonban hibás, a rugalmatlan gondolkodás és a hagyományos dokumentumokhoz való hasonlítás következménye.

A hálózati források *beszerzési, feldolgozási* menetében sok lépés megegyezik a hagyományos dokumentumokéval, pl. válogatás, a licencelendő források rendelése. Az állományba bekerülés hagyományosan a dokumentum fizikai mozgatásával jár; eredménye a feldolgozás és a rendelkezésre bocsátás. Hálózati források esetén ez a lépés azt jelenti, hogy a könyvtár jogosult lesz a szolgáltatásukra. Az Oroszországi Állami Könyvtárban (Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka = RGB) a tudományos tanács 2004-ben hozott döntést arról, hogy a hálózati távoli forrásokat is fel kell venni az állományba; ezt a határozatot a könyvtár alapszabályzata is rögzíti. Az állományok szervezésekor az „elhelyezés” fogalom értelmét veszti, ugyanakkor sokban hasonlít a dokumentumok tematikus elrendezéséhez a könyvtár különböző helyiségeiben. Ezen túlmenően a felhasználók érdeklődésüknek megfelelően saját gyűjteményeket is tudnak szervezni.

Az állomány *nyilvántartásánál* a vita azon van, mit tekintenek az elektronikus dokumentum egy példányának. Egyesek szerint ez az egy szolgáltatónál elérhető dokumentum, amelyet egyidejűleg számos gépre lehet letölteni. Mások szerint ez nem így van, mivel nem a könyvtár rendelkezik a dokumentumoknak a szerverre történő felviteléről és levételéről. Elektronikus könyvek esetében egyszerűbb a helyzet, eltérő címként kell felvenni a könyvet, ha más a szolgáltatója. Elektronikus folyóiratoknál bonyolultabb a kép, mivel a szolgáltatók nem feltétlenül ugyanazzal a tartalommal tehetik elérhetővé a folyóiratot (pl. kimarad a reklám). Az RGB-ben úgy döntöttek, hogy egy leltári egységnek a kiadói csomagot

tekintik, és az ebben található dokumentumok a kiegészítő egységek.

A hálózati távoli források *tárolása* nem tűnik vitatható kérdésnek: a dokumentumokat a szolgáltató tárolja; ha a licenc megengedi, és a könyvtár letöltheti és tárolhatja azokat, akkor a könyvtár ellenőrzése alá kerülnek és megszűnnek „távolinak” lenni. A könyvtárak dolgoznak az elektronikus archívumok közös kialakításának különböző formáin – hasonlóképpen a kevésbé használt nyomtatott irodalom letéti helyeihez. Összefoglalva: a licencelt hálózati források esetében jogos az állományalakítás hagyományos folyamatairól beszélni, újragondolva a források sajátos vonásait.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

Lásd még 86-87, 93, 110, 114, 132, 149

Információ- és kommunikációs technológia

08/141

PENNANEN, Jukka: Haastaako Web 2.0 kirjastot käytettävyyksisaan? = Kirjastolehti. 100.vsk. 2007. 2.no. 14-15.p.

Kihívást jelent-e a Web 2.0 a könyvtárak számára a szolgáltatói piacon? (Egy finn könyvtári szakember véleménye)

Információtechnológia; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások

A Web 2.0 típusú szolgáltatásoknál az a sajátosan új, hogy a felhasználó igényeihez mérten gyorsan alkalmazkodnak, könnyebben kezelhetők az eddigi programoknál, és gyakran ingyenesen vehetők igénybe. Gyorsan frissülő információik megbízhatóak, hiszen nagytömegű felhasználó képezi az információk bázisát. A Tieke kiadványaként nemrégiben megjelentetett tanulmány: „A Web.2.0 – Bevezetés az internet

nyújtotta új üzleti tevékenységek lehetőségeiről” címmel, mélységében és érthetően vázolja fel a koncepció filozófiáját és alapfogalmait.

Az interneten is hozzáférhető dokumentum igen nagy olvasottságról árulkodik könyvtáros körökben. A kiadvány a Web 2.0-át nemcsak mint az üzleti tevékenység egyik modelljét mutatja be, hanem mint a szolgáltatói és felhasználói oldal kollektív, azaz közösségi alkotásaként értelmezi, elemzi fejleszthetőségét és a tartalmak megosztásának módját.

A „webkettőnek” is nevezett koncepció technológiai megoldásai olyan új lehetőségeket kínálnak, melyek alapjaiban fogják megváltoztatni a webdizájnt, mely új típusú webes szolgáltatások elterjedését hozza magával.

Korábban a legtöbb webes ügyfélszolgáltatásnál, mint pl. az elektronikus levelezési rendszereknél vagy az internetes áruházak esetében is az ügyfélnek/felhasználónak folyamatosan kattintgatnia kellett, hogy befejezze, visszaigazolja a különféle közbeeső lépéseket az ügyintézés, ill. a vásárlás és az áruházban való további „közlekedés” megerősítéseként. Az AJAX-rendszerű szolgáltatás esetében viszont az ügyfél lényegében egyetlen webes felületen marad, ahová mindig új információ érkezik az ügyintézés menetéről, vagy a szolgáltató hozza az ügyfél tudomására a közbülső biztonsági lépéseket a megerősítés céljából. Közben a felhasználó által megadott információk sem tűnnek el, mint az a hatóságok webes szolgáltatásainál korábban gyakorlat volt.

A finn szerző szerint a könyvtárak egyesíteni tudnák saját szakértelmüket a felhasználók kínálta kollektív „bölcsséggel”. A könyvtárak menükínálatában szereplő közönségszolgálati menüpont alatt a felhasználók megoszthatnák véleményüket a könyvekről, ill. ajánlhatnák is azokat, éppen úgy, mint azt az Amazon.com webes áruház oldalain láthatjuk.

A könyvtárak már ma is befogadóak a koncepciót illetően bizonyos mértékig. Azonban tény, hogy a könyvpiaccal ellentétben a könyvtárak

polcain és raktáraiban sok olyan könyv van „elfekvőben”, melynek már nincs kereskedelmi, piaci értéke. (A Web 2.0 tematikájában és fogalmi rendszerében ezt a jelenséget, a gyűjteményt vizualizáló vonalas ábrázolásról elnevezve a szakzsargon „hosszú faroknak” ismeri.) Az új lehetőség kiaknázása volna leginkább az az aspektus, amely a könyvtárakat bekapcsolhatná egy bizonyos szintig a világháló kereskedelmi jellegű működési környezetébe. Ez mindenképpen több haszonnal járna.

A cikk a derülátó nyilatkozatok ellenére felveti, hogy a Web 2.0 egy idő után kifulladásra vagy csapdára is jelenthet a felhasználók számára. Tud-e, akar-e pl. a könyvtáros társadalom a már kifejlesztett 2.0 kereskedelmi célú verziókból (bútorok, öltözködés, divat stb.) profitálni? Ezek a verziók kétségkívül bizonyos célcsoportokra irányulnak, így reklámértékük foka alacsony, és idővel maga a terjesztő lehet gátja a fejlődésnek.

A fejlődés sok irányba mehet, de a közösségi jelenlét, aktivitás szükségessége egyelőre eléggé tartósan bizonyul. A szerző szerint a kollektív bölcsesség fogja eldönteni végső soron, hogy a világháló fejlesztői milyen irányban tartják kívánatosnak a továbbfejlődést. Ha pedig a könyvtári felhasználók is élnek a lehetőséggel, vagyis kollektív módon kívánnak részt vállalni a könyvtárak jövőbeni alakításában, akkor erről nekik meghatározó többségben kell határozniuk. Ami pedig a könyvtárakat illeti: a munkatársak az ilyenfajta valódi

együttműködésre már régóta „vevők”!

(Kránit Lászlóné)

08/142

BOSC, Aurélie: Services en ligne. L'exemple de deux bibliothèques universitaires australiennes = Bull.Bibl.Fr. 52.tom. 2007. 6.no. 51-55.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Online szolgáltatások két ausztrál egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Információtechnológia; Szolgáltatások

Ausztráliában az egyetemi könyvtárak központi szerepet játszanak az egyetemi életben, és gyakran állnak az új technológiák bevezetésének az élén. A cikk két perth-i egyetem online szolgáltatásait mutatja be, amelyek közé tartozik a közös keresés a nyugat-auztráliai egyetemi könyvtári katalógusokban, „Kérdezd a könyvtárost!” szolgáltatás e-mailben, azonnali üzenet- és szöveggküldés, RSS, blogok és wikik a kommunikáció és az információközvetítés megkönnyítésére, távoktatás, információtudományi tanfolyamok és vizsgák, Open Access publikációk, LibQUAL+™ online minőségellenőrzési kontroll...stb.

(Autoref.)

Lásd még 121-122

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárépítés, -berendezés

Lásd 97

Számítógépes könyvtári rendszerek

08/143

BREEDING, Marshall: It's time to break the mold of the original ILS = Comp.Lib. 27.vol. 2007. 10.no. 39-41.p.